

Den samme kritiske innvendingen kan rettes mot det såkalte religionsøkologiske perspektivet som ligger til grunn for analysen. I dette ligger at menneskets relasjon til naturen er en del av fortolkningsgrunnlaget, og av forståelsen av religionens opphav. Sjøl om det samiske samfunnet regnes som å være eller ha vært nært, trekker Christoffersson opp alt for ukritiske linjer mellom århundrene. Som når han i beskrivelsen av den samiske trommens sosiale og naturlige kontekst (fram til 1800-tallet) anvender en forskningstekst om det samiske samfunnet på 2000-tallet. Her stiller han seg lagelig til hogg for kritiske merknader om en ahistoriserende tilnærming.

Summen er likevel at Rolf Christoffersson har skrevet en interessant og lesverdig bok om den samiske trommen. Hans empiriske og historiografiske gjennomgang vil stå lenge. Så får vi heller utfordre ham til en diskusjon om det religionshistoriske perspektivet.

Torjer A. Olsen
FD, Tromsø

AVHANDLINGSRESUMÉER

Mikael Häll: *Skogsrådet, näcken och Djävulen. Erotiska naturväsen och demonisk seksualitet i 1600- och 1700-talens Sverige* (Stockholm: Malört förlag, 2013) 588 sidor.

I stormaktstidens Sverige utgavs en fornsaga där den mytiske svenske kungen Vilkinus ligger med havsfrun. Under denna tid kunde vanlige mennesker som påstod sig ha sådana forbindelser dock råka illa ut. År 1630 forhørdes pigan Anna Larsdotter, som misstänktes ha føtt näckens monstrosa avkomma. ”Trollkarlen” Peder Jönsson avrättades tio år senere for kønsumgänge och pakt med sjörådet. Soldaten Sven Jönsson bekände 1707 samlag med skogsrådet. Men, undrade en domstol, var väsendet ande, människa, djur – eller monster?

Att ligga med gestalter som näcken och skogsrådet betydde samlag med Djävulen eller hans demoner – så resonerade kyrkan och staten i Sverige under 1600-talet och delvis även 1700-talet. I brist på uttryckliga lagar om sådan seksualitet inkallade svenska domstolar teologisk expertis och åberopade utländska lagkommentarer, där kønsumgänge med demoner stämplades som ”omänsklig otukt” och ”sodomitisk synd” mot naturens gudagivna ordning. Ibland dömdes brottet utifrån befintliga lagkapitel gällande tidelag. Under 1700-talet kom den bildade kulturen gradvis alltmer att avfärda påstådda kontakter med naturväsen och demoner som vidskepelser eller sjukdomssymptom. De individuelle världsbilder som präglades av folktron och överlevnadens nödvändigheter var mer ambivalenta och situationsrelaterade än den föreskrivna kristna religionen. For vissa mennesker framstod naturväsen (och ibland Djävulen) som lämpligare bunds-

förvanter än Gud. En intim förbindelse med dem kunde föreställas som en del av ett både farligt och fördelaktigt förbund med naturens magiska makter.

Genom rättsprotokoll, teologiska och naturfilosofiska skrifter, ballader, sägner och andra källor undersöks i denna avhandling en tid där mennesker kunde dömas till døden for berättelser om älskog med naturväsen. Då hamnade sådana utsagor i spenningsfälten mellan Gud och Djävulen, naturligt och onaturligt, mänskligt och djuriskt, andligt og kroppsligt, manligt og kvinnligt, verkligt og overkligt. De ingick i ett meningsbärande språk som mennesker klädde sina erfarenheter og sin verklighet i. Här speglade skogsrådet, näcken og Djävulen på ett påtagligt sätt sin tids normer og gränser – og deras överskridande.

David Larsson Heidenblad. *Vårt eget fel. Moralisk kausalitet som tankefigur från 00-talets klimatarm till förmoderna syndastraffsföreställningar* (Höör: Age-rings bokförlag, 2012) 286 sid.

När klimatfrågan fick sitt stora kulturella genombrott senhösten 2006 förmedlades moraliska orsaksförklaringar med stor intensitet i den svenska offentligheten. I detta påminde klimatarmen om hur man under förmodern tid hade förklarat stora katastrofer som Guds straff for människornas synder. Vi var alla skyldiga till det som hotade oss, då som nu. De påfallande likheterna över tid utgör utgångspunkten for *Vårt eget fel*. Genom fem nedslag i det förgångna belyser studien hur moraliska orsaksförklaringar har förmedlats genom århundradena. Långa linjer tecknas mellan 00-talets klimatarm, den förmoderna religiösa föreställningsvärlden, första världskrigets utbrott og efterkrigstidens kärnvapenhot.

Undersökningen visar att kollektiva moraliska orsaksföreställningar inte har utgjort en historisk konstant. Från 1700-talets mitt till 1900-talets dito blev de gammaltestamentliga syndastraffsföreställningarnas kulturella position gradvis allt svagare. Det yttersta ansvaret for allvarliga hotbilder tenderade allt mer att lokaliseras till enskilda individer, särskilda grupper eller till det större samhällssystemet – inte till kollektivets moraliska vandel. Föreställningar om mänsklig oskuld normaliserades successivt, även inom kyrkans förkunnelse.

De gröna samhällsfrågornas etablering under 1900-talets andra hälft har dock medført en kulturell återkomst for kollektiva moraliska orsaksförklaringar. Den senmoderna varianten skiljer sig dock på avgörande sätt från sin förmoderna motsvarighet. *Vårt eget fel* bidrar på detta sätt med en ovanlig form av historisk överblick som möjliggör klagörande jämførelser over tid. Studien ger därmed nya perspektiv, både på syndastraffsföreställningarnas kulturella tillbakagång, og på en av vår tids stora framtidsfrågor.